

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Makale No: 89

Şizofrenide Perseküsyon Sanrısı Alt Tipleri, Atıf Yanlılığı, Çocukluk Çağı Travması ve Suç Profilleri Arasındaki İlişki

The Relationship Between Persecutory Delusion Subtypes, Attributional Bias, Childhood Trauma, and Offense Profiles in Schizophrenia

İşık Batuhan ÇAKMAK^{1,2,3}, Burcu YATKIN GÜNEY^{1,3}, Eda ÖZTÜRK^{1,3}, Hatice ÇİFTÇİ^{1,2}, Bengisu ÇATLI^{1,2}
Şahin GÜRKAN^{1,2}, Erol GÖKA^{1,3}

¹Ankara Bilkent Şehir Hastanesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

²Ankara Bilkent Şehir Hastanesi, Yüksek Güvenlikli Adli Psikiyatri Birimi, Ankara, Türkiye

³Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

ÖZ

Giriş ve Amaç: Şizofreni, suç davranışı riskinde artışla ilişkili olup bu ilişkiye çeşitli klinik ve psikososyal etkenler aracılık etmektedir. Çocukluk çağı travmaları, atıf biçimleri ve perseküsyon sanrıları hem psikoz hem de saldırganlıkla ilişkilendirilmiş olsa da, suç kategorileriyle ilişkileri yeterince açıklığa kavuşturulamamıştır. Bu çalışmada, şizofreni tanılı bireylerde çocukluk çağı travmaları, atıf biçimleri, perseküsyon sanrısı alt tipleri ve suç kategorileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Örneklem, mahkeme kararıyla adli psikiyatrik izlem altında bulunan ve en az bir doğrulanmış suç öyküsü olan, remisyon durumundaki 96 şizofreni hastasından oluşmuştur. Katılımcılara Çocukluk Çağı Travma Ölçeği, İçsel, Kişisel ve Durumsal Atıflar Ölçeği - Türkçe Formu ve Perseküsyon ve Hak Edilmişlik Ölçeği uygulanmıştır. Sanrı alt tipleri zavallı ben (ZB), kötü ben (KB), sınıflandıramayan perseküsyon ve perseküsyon olmayan şeklinde sınıflandırılmıştır. Suçlar kişilerarası saldırganlık/şiddet, mülkiyet/ekonomik suçlar ve sisteme yönelik/kurumsal suçlar olarak kategorize edilmiştir. Grup karşılaştırmaları ve regresyon analizleri yapılmıştır.

Bulgular: Suç kategorileri ile perseküsyon sanrısı alt tipleri arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır. Buna karşın, kişiselleştirme yanlılığı kişilerarası saldırganlık ve

şiddet suçu işleyenlerde, sisteme ve kurumlara yönelik suç işleyenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir ($p=0,042$). Çocukluk çağı travmaları sanrı alt tiplerine göre farklılık göstermiş; zavallı ben (ZB) ve kötü ben (KB) gruplarında duygusal istismar puanları, kötü ben grubunda ise fiziksel ihmal ve toplam travma puanları daha yüksek bulunmuştur. Çok kategorili lojistik regresyon analizinde, kişiselleştirme yanlılığı suç kategorisinin bağımsız yordayıcılarından biri olarak bulunmuş; yüksek kişiselleştirme yanlılığı kişilerarası saldırganlık ve şiddet suçlarıyla ilişkili saptanmıştır ($OR=0,029$; $p=0,035$).

Sonuç: Şizofrenide sanrı alt tipleri suç kategorileriyle ilişkili bulunmamıştır. Buna karşılık, kişiselleştirme yanlılığı suç örüntüleriyle ilişkiliyken, çocukluk çağı travmaları belirli perseküsyon sanrı alt tipleriyle bağlantılıdır. Bulgular, şizofrenide suç davranışını anlamada atıf süreçlerinin, sanrı içeriğinden daha açıklayıcı olabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Sözcükler: Atıf biçimi, çocukluk travmaları, perseküsyon sanrıları, suç, şizofreni.

ABSTRACT

Introduction: Schizophrenia is associated with an increased risk of offending, likely mediated by multiple clinical and psychosocial factors. Childhood trauma, attributional biases, and persecutory delusions have been implicated in both psychosis and aggression; however, their relationships with verified offense categories remain unclear. This study investigated the associations between childhood trauma, attributional biases, persecutory delusion subtypes, and offense categories in individuals with schizophrenia.

Methods: Ninety-six individuals with schizophrenia under court-ordered forensic psychiatric monitoring and with at least one verified criminal offense were included. Participants were in remission and adherent to treatment. The Childhood Trauma Questionnaire - Short Form, Internal, Personal and Situational Attributions Questionnaire-Turkish Form, and Persecution and Deservedness Scale were administered. Delusional subtypes were classified as poor-me (PM), bad-me (BM), unclassified persecutory, or non-persecutory. Offenses were categorized as interpersonal aggression/violence crimes, property/economic crimes, or system-directed/institutional crimes.

Results: Offense categories were not associated with persecutory delusion subtypes. However, personalizing bias was significantly higher among individuals convicted of interpersonal aggression and violence than among those convicted of system-directed and institutional crimes ($p=0.042$). Childhood trauma differed across delusional subtypes, with higher emotional abuse scores in PM and BM groups and higher physical neglect and total trauma scores in the BM group. In multinomial logistic regression analyses, higher personalizing bias independently predicted lower odds of belonging to the property/economic crime group relative to the interpersonal aggression group ($OR=0.029$, $p=0.035$).

Conclusion: Delusion subtype was not associated with offense category in schizophrenia. In contrast, personalizing bias was associated with offending patterns, while childhood trauma was linked to specific persecutory delusion subtypes. These findings suggest that attributional processes may be more informative than delusional content alone for understanding offending behavior in schizophrenia.

Keywords: Attributional bias, childhood trauma, offending, persecutory delusion, schizophrenia.

Cite this article as: Çakmak IB, Yatkın Güney B, Öztürk E, Çiftçi H, Çatlı B, Gürkan Ş et al. The Relationship Between Persecutory Delusion Subtypes, Attributional Bias, Childhood Trauma, and Offense Profiles in Schizophrenia. Arch Neuropsychiatry 2026;63:570-577. doi: 10.29399/npa.29399

Öne Çıkan Noktalar

- Suç tipi ile perseküsyon sanrısı alt tipi arasında ilişki saptanmadı.
- Kişiselleştirme yanlılığı şiddet ve kurumsal suç gruplarını ayırt edebilir.
- Çocukluk çağı travmaları perseküsyon sanrı alt tipleriyle ilişkilidir.
- Kötü-ben paranoyası daha yüksek çocukluk çağı travmasıyla ilişkilidir.
- Atıf biçimi adli risk değerlendirmesine katkı sağlayabilir.

GİRİŞ

Şizofreni, psikotik belirtiler, çevresel etkenler ile saldırganlık ve suç davranışı arasındaki karmaşık ilişki nedeniyle adli psikiyatri alanında uzun yıllardır önemli bir araştırma konusudur (1). Şizofreni tanılı bireylerin büyük çoğunluğu şiddet davranışı göstermemekle birlikte, epidemiyolojik çalışmalar bu bireylerin genel popülasyona kıyasla şiddet içeren ya da suç oluşturan davranışlarda bulunma riskinin hafif düzeyde arttığını ortaya koymaktadır (2). Bu ilişkinin ortaya çıkmasında, eşlik eden madde kullanımı, içgörü eksikliği, perseküsyon sanrıları ve psikososyal stres etmenleri başta olmak üzere çok sayıda etmenin aracılık ettiği düşünülmektedir. (3,4). Buna karşın, psikoz ile suç davranışı arasındaki bağlantının altında yatan mekanizmalar hâlen yeterince anlaşılamamıştır.

Hem psikoz hem de kriminoloji araştırmalarında son yıllarda giderek daha fazla ilgi gören alanlardan biri çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantılardır. Duygusal, fiziksel ve cinsel istismarın yanı sıra duygusal ve fiziksel ihmal gibi çocukluk çağı travmalarının, psikotik belirtilerin ortaya çıkışı ve şiddeti ile güçlü biçimde ilişkili olduğu gösterilmiştir (5). Ayrıca, erken dönem travmaların duyu düzenleme bozuklukları, uyumsuz atıf biçimleri ve erişkin dönemde şiddet ile suç davranışı riskinde artışla ilişkili olduğu; bu ilişkinin özellikle ağır ruhsal hastalığı olan bireyler gibi incinebilir popülasyonlarda belirgin olduğu bildirilmiştir. (6,7).

Atıf ya da yüklem biçimi, hem psikoz hem de davranışsal sonuçlarla ilişkili bir diğer önemli psikolojik mekanizmadır. Olumsuz olayları durumsal ya da içsel nedenler yerine başkalarına atfetme eğiliminin, perseküsyon sanrıları ve kişilerarası tehdit algısındaki artış ile yakından ilişkili olduğu gösterilmiştir (8). Olumsuz olayları durumsal ya da içsel nedenler yerine diğer kişilere atfetme eğilimi, kişilerarası tehdit algısının oluşumunda merkezi bir rol oynamakta ve şizofrenide perseküsyon sanrıları ile tutarlı biçimde ilişkilendirilmektedir. (9). Bununla birlikte, bu eğilimin şizofreni tanılı bireylerde suç davranışındaki olası rolü büyük ölçüde belirsizliğini korumaktadır.

Perseküsyon sanrıları bağlamında, güncel bilişsel modeller öz değerlendirmeye ilişkin inançlara dayanarak iki alt tip tanımlamaktadır: zavallı ben (ZB) paranoyasında birey, haksız yere zulme uğradığına inanır ve olumlu benlik algısını korur. Buna karşılık kötü ben (KB) paranoyası, kişinin maruz kaldığı zulmü hak ettiğine inanmasıyla karakterizedir ve sıklıkla kendini suçlama ile suçluluk duygusunun eşlik ettiği bir örüntü sergiler (10). Bu farklı alt tiplerin, birbirinden farklı bilişsel-duygusal süreçleri yansıttığı ve risk değerlendirmesi ile suç davranışı açısından farklı sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir. Özellikle, perseküsyon düşüncelerinin cezayı hak ettiğine ilişkin inançlarla birlikte bulunmasının, psikozu olan bireylerde suç davranışının niteliğini ve altında yatan motivasyonları kuramsal olarak etkileyebileceği öne sürülmektedir (11).

Çocukluk çağı travmaları, atıf biçimi, perseküsyon sanrılarının alt tipleri ve suç davranışı şizofreni bağlamında ayrı ayrı incelenmiş olmakla birlikte, bu değişkenleri birlikte ele alan, özellikle de adli psikiyatri hastalarında

belgelenmiş suç davranışları ile ilişkilerini değerlendiren çalışmalar sınırlıdır. Ayrıca, önceki araştırmaların büyük bölümü ya adli olmayan örneklemle yürütülmüş ya da özbidirime dayalı suç davranışı verilerine dayanmıştır. Bu nedenle, söz konusu psikolojik mekanizmaların gerçek yaşamda adli psikiyatri bağlamında nasıl ortaya çıktığı henüz belirsizliğini korumaktadır.

Bu çalışmanın amacı, adli nedenlerle takip edilen şizofreni tanılı hastalarda çocukluk çağı travmaları, yüklem yanlılığı ve perseküsyon sanrılarının alt tiplerini, belgelenmiş suç kategorileri ile ilişkileri açısından inceleyerek bu bilgi boşluğuna katkıda bulunmaktır. Çalışma, nedensel çıkarımlarda bulunmaktan ziyade, bu değişkenlerin söz konusu popülasyonda bir arada nasıl görüldüğüne ilişkin tanımlayıcı ve veriye dayalı bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır. Çok boyutlu bir yaklaşım ve geçerliliği kanıtlanmış değerlendirme araçları kullanılarak, şizofrenide suç davranışı ile ilişkili olabilecek psikolojik özelliklerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

YÖNTEM

Örneklem

Bu kesitsel çalışmaya, Ankara Bilkent Şehir Hastanesi Yüksek Güvenlikli Adli Psikiyatri Hastanesinde mahkeme kararı doğrultusunda adli psikiyatrik izlemi sürdürülen ve DSM-5-TR ölçütlerine göre şizofreni tanısı almış 96 birey dâhil edilmiştir. Katılımcılar, daha önce işlemiş oldukları bir suç nedeniyle yürütülen rutin adli izlem kapsamında toplum içinde yaşamalarını sürdürmekte olup hastaneye ayakta takip amacıyla başvuran kişilerden oluşmaktadır. Tüm katılımcıların en az bir belgelenmiş suç kaydı bulunduğu resmi adli kayıtlar aracılığıyla doğrulanmıştır.

Çalışmaya dâhil edilme ölçütleri; 18 yaş ve üzerinde olmak, doğrulanmış şizofreni tanısına sahip olmak, standart ölçütlere göre remisyonda bulunmak, Klinik Global İzlenimler Ölçeği (CGI) puanının 3'ün altında olması, reçete edilen antipsikotik tedaviye düzenli uyum göstermesi ve planlanan adli psikiyatrik izlem değerlendirmelerine düzenli olarak katılmak şeklinde belirlenmiştir. Dışlanma ölçütleri ise eşlik eden entelektüel gelişim bozukluğu, acil müdahale gerektiren akut psikotik belirtilerin varlığı ile değerlendirmeyi etkileyebilecek ağır nörolojik veya tıbbi hastalıkların bulunması olarak belirlenmiştir. Tüm katılımcılardan sözlü ve yazılı bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Araştırma süreci

Veri toplama süreci Mart 2025 ile Ağustos 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Tüm katılımcılara kapsamlı bir adli psikiyatrik değerlendirme amacıyla özbidirim ölçekleri ile klinisyen tarafından uygulanan değerlendirme araçlarından oluşan bir batarya uygulanmıştır. Tüm katılımcılardan yazılı bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Yasal vasi altında bulunan katılımcılar için yazılı bilgilendirilmiş onam vasitelerinden alınmış, mümkün olan durumlarda ayrıca katılımcının onayı da alınmıştır. Çalışma, Ankara Bilkent Şehir Hastanesi 2 Nolu Tıbbi Araştırmalar Bilimsel ve Etik Değerlendirme Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanmıştır (Karar No: TABED 2-25-892; Onay tarihi: 19.02.2025).

Ölçümler

Sosyodemografik ve Klinik Bilgi Formu: Bu form, araştırmacılar tarafından katılımcıların sosyodemografik (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, gelir düzeyi vb.) ve klinik özelliklerine (hastalık süresi, tedaviye uyum, kendine zarar verme veya intihar girişimi öyküsü, madde kullanımı, hastaneye yatış sayısı ve işlenen suçun türü) ilişkin bilgileri toplamak amacıyla hazırlanmıştır.

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği - Kısa Formu (CTQ-SF): CTQ-SF, çocukluk çağı örselemesinin beş boyutunu (duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal ihmal ve fiziksel ihmal) ile inkâr/minimizasyon alt ölçeğini değerlendiren 28 maddelik bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçekte yer alan her madde 5'li Likert tipinde puanlanmaktadır. Yüksek puanlar, çocukluk çağı travmalarına daha fazla maruz kalındığını

göstermektedir (12). Bu çalışmada ölçeğin Türkçe uyarlaması kullanılmış olup, ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,93 olarak bulunmuştur (13).

İşsel, Kişisel ve Durumsal Yüklemeler Ölçeği – Türkçe Formu (IPSAQ-TR): IPSAQ-TR, atıf biçimini olumlu ve olumsuz varsayımsal yaşam olaylarına verilen yanıtlar üzerinden değerlendiren bir ölçektir. Yanıtlar işsel, kişisel veya durumsal yüklemeler olarak kodlanmaktadır (14). Ölçeğin altı alt ölçeğinin KR-20 katsayıları 0,702 ile 0,820 arasında değişmekte olup, alt ölçekler için ortalama KR-20 değeri 0,753'tür. Bu bulgular, yüklem alt ölçeklerinin genel olarak iyi düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Alt ölçek puanlarından *Kişiselleştirme Yanlılığı* (KY) ve *Dışsallaştırma Yanlılığı* (DY) olmak üzere iki bilişsel yanlılık hesaplanmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin Türkçe formu kullanılmış olup, Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Çakmak ve ark. (2025) tarafından gerçekleştirilmiş ve ölçeğin kabul edilebilir psikometrik özelliklere sahip olduğu gösterilmiştir (15).

Kötülük Görme ve Hak Edilmişlik Ölçeği (PaDS): PaDS, iki alt ölçekten oluşmaktadır. *Perseküsyon* alt ölçeği, bireyin başkaları tarafından zarar gördüğü, tehdit edildiği veya haksızlığa uğradığına ilişkin inançlarını değerlendirirken; *Hak Edilmişlik* alt ölçeği, bireyin bu olumsuz yaşantıları ne ölçüde hak edilmiş olarak değerlendirdiğini ölçmektedir. Ölçek, 10 perseküsyon maddesi ve 10 hak edilmişlik maddesinden oluşmakta olup, tüm maddeler 0-4 arasında puanlanan Likert tipinde derecelendirilmektedir.

Perseküsyon alt ölçeği için 10 maddenin ortalama puanı 2,5 ile çarpılarak 0 ile 100 arasında değişen toplam bir puan elde edilmektedir. Yüksek puanlar, başkalarından kaynaklanan tehdit veya zarar algısının daha yoğun olduğunu göstermektedir. Her bir perseküsyon maddesini, yalnızca ilgili perseküsyon maddesi 1'in üzerinde puanlandığında yanıtlanan bir hak edilmişlik maddesi izlemektedir. Hak edilmişlik puanı, en az üç geçerli hak edilmişlik yanıtı bulunması koşuluyla, bu maddelerin ortalama puanının 25 ile çarpılmasıyla hesaplanmakta ve 0 ile 100 arasında değişen bir toplam puan elde edilmektedir (16). Yüksek hak edilmişlik puanları, bireyin maruz kaldığı perseküsyonun haklı ya da hak edilmiş olduğuna ilişkin inancının daha güçlü olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada ölçek ilk kez Türkçeye uyarlanarak kullanılmıştır. Türkçe formun iç tutarlılığı, Perseküsyon alt ölçeğinin yüksek düzeyde (Cronbach $\alpha=0,88$), Hak Edilmişlik alt ölçeği için ise orta düzeyde (ICC=0,50) bulunmuştur.

Sanrı Alt Tiplerinin Sınıflandırılması (ZB/KB): Katılımcılar, PaDS'nin perseküsyon ve hak edilmişlik alt ölçeklerinden aldıkları puanlara göre sınıflandırılmıştır. Ayrıca, perseküsyon sanrısı bulunan tüm katılımcılar, değerlendiricilerin klinik değerlendirmeleri doğrultusunda Freeman ve Garety tarafından tanımlanan perseküsyon sanrısı ölçütlerini de karşılamaktaydı (17). Perseküsyon puanı 1'in üzerinde ve hak edilmişlik puanı 2'nin altında olan katılımcılar, algılanan perseküsyonun haksız olduğuna ilişkin inançla karakterize edilen *ZB* sanrı alt tipinde sınıflandırılmıştır. Perseküsyon puanı 1'in üzerinde ve hak edilmişlik puanı 2 veya üzerinde olan katılımcılar ise, maruz kaldıkları perseküsyonun hak edilmiş olduğuna inanmalarıyla karakterize edilen *KB* sanrı alt tipinde değerlendirilmiştir. Perseküsyon puanı yüksek olmasına karşın üçten az geçerli hak edilmişlik yanıtı bulunan katılımcılar, hak edilmişliğe ilişkin yönelimleri güvenilir biçimde belirlenemediğinden *sınıflandırılmayan* perseküsyon grubu olarak değerlendirilmiştir. Son olarak, herhangi bir perseküsyon düşüncesi bildirmeyen katılımcılar *perseküsyon sanrısı olmayan* grup olarak sınıflandırılmıştır.

Suç Türlerinin Sınıflandırılması: Suç kayıtları, her hastanın hastane klinik kayıtlarında yer alan adli izlem notlarının incelenmesiyle belirlenmiştir. Suçların hukuki sınıflandırması ve adlandırılması, Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri ve terminolojisi esas alınarak yapılmıştır (18). Bu kayıtlar derlendikten sonra suçlar, adli psikiyatri uzmanları tarafından değerlendirilmiş ve analiz amacıyla daha geniş suç kategorileri altında sınıflandırılmıştır. İncelenen suçların oldukça çeşitli olması nedeniyle,

suçların yalnızca Türk Ceza Kanunu'ndaki her bir maddeye göre ayrı ayrı sınıflandırılması, istatistiksel açıdan yeterli büyüklüğe ulaşmayan çok sayıda alt grubun oluşmasına neden olacağı için, kuramsal bütünlüğü ve analitik uygulanabilirliği korumak amacıyla suçlar, adli psikiyatri alanında yaygın olarak kullanılan üç ana kategori altında birleştirilmiştir: *Kişilere Yönelik Saldırganlık ve Şiddet Suçları:* Başka bir kişiye yönelik doğrudan tehdit veya zarar içeren suçlar (örn. öldürme, yaralama, saldırı, tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma ve cinsel suçlar). *Mal Varlığına ve Ekonomik Çıkarlara Karşı Suçlar:* Maddi kazanç sağlamaya veya mal varlığına zarar vermeye yönelik suçlar (örn. hırsızlık, yağma ve dolandırıcılık). *Kamu Düzenine ve Kurumsal İşleyişe Karşı Suçlar:* Kamu düzenini, idari işleyişi veya adli süreçleri hedef alan suçlar (örn. uyuşturucu ile ilişkili suçlar, resmî belgede sahtecilik, görevi yaptırmamak için direnme, yalan tanıklık ve hükümlü veya tutuklunun kaçması).

Bu sınıflandırma, literatürde kullanılan önceki suç sınıflandırma yaklaşımlarından yararlanılarak (19,20), çalışmanın kişinin kendisine, başkalarına ve insan dışı hedeflere yönelik atıf yanlılıkları ile perseküsyon inançlarına odaklanan kavramsal çerçevesine uygun biçimde uyarlanmıştır. Suçların bu üç ana kategori altında birleştirilmesi, hem klinik açıdan anlamlı karşılaştırmalar yapılmasına hem de analizler için yeterli istatistiksel gücün sağlanmasına olanak tanımıştır.

İstatistiksel analizler

Tüm istatistiksel analizler, IBM Sosyal Bilimlerde İstatistik Paket Programı (SPSS) sürüm 25.0 (IBM Corp., Armonk, NY, ABD) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler, değişkenlerin özelliklerine göre ortalama $\pm$ standart sapma (SS), ortanca (minimum-maksimum) veya sayı (yüzde) olarak sunulmuştur.

Suç kategorileri arasında Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ), İşsel, Kişisel ve Durumsal Atıflar Ölçeği-Türkçe Formu (IPSAQ-TR) ve Kötülük Görme ve Hak Edilmişlik Ölçeği (PaDS) puanlarının karşılaştırılmasında, normal dağılım gösteren değişkenler için tek yönlü varyans analizi (ANOVA), normal dağılım göstermeyen değişkenler için ise Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Benzer şekilde, sanrı alt tiplerine göre CTQ ve IPSAQ-TR puanlarının karşılaştırılmasında Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Gruplar arasında genel olarak anlamlı farklılık saptandığında, ikili karşılaştırmalar Bonferroni düzeltmesi uygulanarak gerçekleştirilmiştir.

Suç kategorileri ile sanrı alt tipleri arasındaki ilişki Pearson ki-kare testi ile değerlendirilmiştir. Dört satır ve üç sütundan oluşan çapraz tabloda bazı hücrelerde beklenen frekansların düşük olması nedeniyle, ek olarak Fisher'in kesin olasılık testinin Freeman-Halton genişletmesi uygulanmıştır. Yaşam boyu intihar girişimi öyküsünün varlığına göre CTQ ve IPSAQ-TR puanlarının karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Suç türü ile bağımsız olarak ilişkili değişkenleri belirlemek amacıyla multinomiyal lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Referans kategori olarak kişilere yönelik saldırganlık ve şiddet suçları alınmıştır. Bağımlı değişken olarak suç kategorisi; bağımsız değişkenler olarak ise hastalık süresi, eğitim yılı, CTQ toplam puanı, kişiselleştirme yanlılığı puanı, yaşam boyu intihar girişimi öyküsü, sanrı alt tipi ve medeni durum modele aynı anda dâhil edilmiştir. Düzeltilmiş regresyon katsayıları (B), olasılık oranları (OR), %95 güven aralıkları (GA) ve p değerleri hesaplanmıştır. Model uyumu, olabilirlik oranı ki-kare testi ile birlikte Nagelkerke ve McFadden psödo-R² istatistikleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Tüm analizlerde çift yönlü hipotez testi uygulanmış ve istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de, klinik özellikleri ise Tablo 2'de sunulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu erkek, bekâr, çalışmayan, çekirdek aileleriyle birlikte yaşayan, yasal vasisi bulunan ve büyükşehirlerde

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Yaş (yıl) (ortalama ± SS)	40,14±9,81
Cinsiyet, n (%)	
Kadın	13 (13,5)
Erkek	83 (86,5)
Eğitim (yıl) (ortalama ± SS)	11,04±3,44
Medeni durum, n (%)	
Evli	11 (11,5)
bekâr	58 (60,4)
Boşanmış	27 (28,1)
Çalışma durumu, n (%)	
Çalışıyor	26 (27,1)
Çalışmıyor	48 (50,0)
Malulen emekli	17 (17,7)
Emekli	5 (5,2)
Hane yapısı, n (%)	
Çekirdek aile	62 (64,6)
Geleneksel aile	12 (12,5)
Yalnız	15 (15,6)
Bakımevi	2 (2,1)
Diğer	5 (5,2)
Yaşadığı yer, n (%)	
İl	71 (74,0)
İlçe	20 (20,8)
Köy	5 (5,2)
Aylık gelir, n (%)	
Asgari ücretin altında	35 (36,5)
Asgari ücretin üstünde	61 (63,5)
Askerlik yükümlülüğü (erkekler), n (%)	
Tamamlamış	45 (46,9)
Muaf	25 (26,0)
Tecilli	4 (4,2)
Hava değişimi/ceza, n (%)	9 (9,4)

n: katılımcı sayısı; SS: standart sapma.

Tablo 2. Katılımcıların klinik özellikleri

İlk tanı alma yaşı (yıl) (ortalama ± SS)	28,35±3,37
Hastalık süresi (yıl) (ortalama ± SS)	12,06±8,16
Hastaneye yatış sayısı (ortalama ± SS)	3,97±8,16
Adli yatış sayısı (ortalama ± SS)	1,94±1,34
Mevcut tedavi süresi (ay) (ortalama ± SS)	28,48±37,48
Vesayet, n (%)	
Var	53 (55,2)
Yok	43 (44,8)
Sigara kullanımı, n (%)	
Var	71 (74)
Yok	25 (26)
Geçmişte alkol kullanımı, n (%)	
Var	18 (18,8)
Yok	78 (81,3)
Geçmişte madde kullanımı, n (%)	
Var	23 (24)
Yok	73 (76)
Kendine zarar verme davranışı, n (%)	
Var	21 (21,9)
Yok	75 (78,1)
İntihar girişimi, n (%)	
Var	25 (26)
Yok	71 (74)

n: katılımcı sayısı; SS: standart sapma.

Tablo 3. Suç türlerine göre çocukluk çağı travmaları, atıf biçimi ve perseküsyon inançlarının karşılaştırılması

	Kişilere Yönelik Saldırganlık ve Şiddet (n=75)	Mal Varlığına ve Ekonomik Çıkarlara Karşı (n=11)	Kamu Düzenine ve Kurumsal İşleyişe Karşı (n=10)	
CTQ Puanı				
Duygusal istismar	10 (5-21)	8,5 (5-10)	7 (5-8)	H=3; p=0,223
Fiziksel istismar	7 (5-19)	6,5 (5-20)	5 (5-14)	H=0,254; p=0,881
Duygusal ihmal	12 (5-22)	14 (7-22)	11 (7-17)	H=0,650; p=0,722
Fiziksel ihmal	10 (5-16)	7 (6-13)	7 (6-15)	H=0,425; p=0,809
Cinsel istismar	6 (5-14)	5 (5-9)	6 (5-7)	H=1,581; p=0,454
İnkâr	8 (3-14)	9 (6-11)	9 (9-10)	H=0,373; p=0,830
Toplam	46 (35-90)	52 (38-61)	44 (37-64)	H=2,340; p=0,310
IPSAQ-TR Puanı				
Olumlu İçsel	10 (2-16)	7,5 (5-14)	13 (4-16)	H=1,421; p=0,491
Olumlu Kişisel	3 (0-10)	5 (0-9)	0 (0-11)	H=3,678; p=0,159
Olumlu Durumsal	3 (0-12)	2 (2-4)	1 (0-6)	H=0,538; p=0,764
Olumsuz İçsel	5 (2-15)	7,5 (2-9)	12 (0-14)	H=1,599; p=0,450
Olumsuz Kişisel	6 (0-11)	6 (1-13)	3 (0-7)	H=6,025; p=0,049*
Olumsuz Durumsal	3 (0-13)	3 (1-6)	4 (1-9)	H=3,424; p=0,181
Kişiselleştirme Yanıllığı	0,56±0,28	0,60±0,26	0,42±0,27	F=4,274; p=0,042*
Dışsallaştırma Yanıllığı	2,82±4,87	2,33±5,01	3,60±9,96	F=0,754; p=0,480
PaDS Puanı				
Perseküsyon Toplam	52,5 (25-92,5)	42,5 (20-75)	47,5 (25-70)	H=1,123; p=0,570
Hak edilmişlik Toplam	25 (2,5-84,0,38)	30 (12,5-100)	25 (10,7-35)	H=0,500; p=0,779

CTQ: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği; IPSAQ-TR: içsel, Kişisel ve Durumsal Atıflar Ölçeği - Türkçe formu; PaDS: Körülük Görme ve Hak Edilmişlik Ölçeği. Sonuçlar ortalama ± standart sapma ya da ortanca (minimum-maksimum) olarak sunulmuştur. * p < 0,05; istatistiksel olarak anlamlı.

ikamet eden bireylerden oluşmaktaydı. Ayrıca erkek katılımcıların çoğu zorunlu askerlik hizmetini tamamlamıştı. Katılımcıların %25'inde (n=25) ilaç tedavisi gerektiren psikiyatrik hastalık açısından aile öyküsü bulunurken,

%24'ünde (n=23) eşlik eden tıbbi hastalık mevcuttu. Tüm hastalar antipsikotik tedavi almakta olup, bunların %13,5'i (n=13) duygudurum düzenleyici, %10,4'ü (n=10) ise antidepresan tedavi kullanılmaktaydı.

Tablo 3'te gösterildiği üzere, olumsuz kişisel atıf puanları ile KY puanları suç kategorileri arasında anlamlı farklılık göstermiştir. Olumsuz kişisel atıf puanları için yapılan ikili karşılaştırmalarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Buna karşın, KY puanları açısından kişilere yönelik saldırganlık ve şiddet suçları işleyen bireyler ile kamu düzenine ve kurumsal işleyişe karşı suç işleyen bireyler arasında Bonferroni düzeltmesi sonrasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,042$).

Sanrı alt tipleri (perseküsyon sanrısı olmayan, sınıflandırılmayan perseküsyon, ZB ve KB) ile suç kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($\chi^2=5,009$; $p=0,511$) (Tablo 4). Benzer şekilde, katılımcıların perseküsyon sanrısının varlığına veya yokluğuna göre sınıflandırılması ($p=0,583$) ya da yalnızca ZB ve KB alt tiplerinin karşılaştırılması ($p=0,405$) suç türü açısından anlamlı farklılık göstermemiştir. Ayrıca, toplam perseküsyon ve hak edilmişlik puanları da suç kategorileri arasında benzer bulunmuştur ($p=0,570$ ve $p=0,779$). Yaşam boyu intihar girişimi öyküsü bulunan katılımcılar, CTQ'nin tüm alt ölçeklerinden anlamlı düzeyde daha yüksek puan almıştır ($p<0,05$). Ayrıca bu katılımcıların KY ve toplam perseküsyon puanları da anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Sanrı alt tiplerine göre yapılan karşılaştırmada, duygusal istismar puanları açısından gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmıştır ($H=12,769$; $p=0,005$) (Tablo 5). Bonferroni düzeltmesi sonrası yapılan ikili karşılaştırmalarda,

perseküsyon sanrısı olmayan grubun hem ZB ($p=0,013$) hem de KB ($p=0,006$) gruplarına kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük duygusal istismar puanlarına sahip olduğu belirlenmiştir. Fiziksel ihmal puanları da sanrı alt tipleri arasında anlamlı farklılık göstermiştir ($H=9,478$; $p=0,024$). Bonferroni düzeltmesi sonrası yapılan ikili karşılaştırmalarda, KB grubunun fiziksel ihmal puanlarının sınıflandırılmayan perseküsyon grubuna göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p=0,017$). Cinsel istismar puanları açısından gruplar arasında genel olarak anlamlı bir farklılık saptanmış olsa da ($H=8,087$; $p=0,044$), Bonferroni düzeltmesi sonrasında yapılan ikili karşılaştırmaların hiçbirisi istatistiksel anlamlılığını korumamıştır. Çocukluk çağı travmaları ölçeği toplam puanları açısından da sanrı alt tipleri arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir ($H=10,646$; $p=0,014$). Bonferroni düzeltmesi sonrası yapılan analizler, KB grubunun CTQ toplam puanlarının perseküsyon sanrısı olmayan gruba göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiştir ($p=0,045$).

Buna ek olarak, olumsuz durumsal atıf puanları da sanrı alt tipleri arasında anlamlı farklılık göstermiştir. Bonferroni düzeltmesi sonrası yapılan ikili karşılaştırmalarda, sınıflandırılmayan perseküsyon grubunun olumsuz durumsal atıf puanlarının hem ZB ($p=0,021$) hem de KB ($p=0,039$) gruplarına kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. IPSAQ-TR'nin diğer değişkenleri açısından ise sanrı alt tipleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 4. Sanrı alt tiplerine göre suç türlerinin dağılımı

Sanrı alt tipleri	Kişilere Yönelik Saldırganlık ve Şiddet, n (%)	Mal Varlığına ve Ekonomik Çıkarlara Karşı, n (%)	Kamu Düzenine ve Kurumsal İşleyişe Karşı, n (%)
Perseküsyon olmayan	10 (83,3)	0	2 (16,7)
Sınıflanamayan perseküsyon	18 (75,0)	3 (12,5)	3 (12,5)
ZB	26 (86,7)	3 (10,0)	1 (3,3)
KB	21 (70,0)	5 (16,7)	4 (13,3)

KB: kötü ben; ZB: zavallı ben.

Tablo 5. Sanrı alt tiplerine göre CTQ puanlarının karşılaştırılması

CTQ alt ölçekleri	Perseküsyon olmayan (n=12)	Sınıflanamayan perseküsyon. (n=24)	ZB (n=30)	KB (n=30)	
Duygusal istismar	5,0 (5-8)	7,0 (5-17)	7,5 (5-21)	8,5 (5-19)	$H=12,769$; $p=0,005^*$
Fiziksel istismar	5,0 (5-10)	6,0 (5-17)	6,0 (5-23)	6,0 (5-20)	$H=2,565$; $p=0,464$
Duygusal ihmal	7,0 (5-10)	5,0 (4-17)	6,0 (5-16)	7,0 (5-16)	$H=9,478$; $p=0,024^*$
Fiziksel ihmal	9,0 (6-17)	10,5 (5-20)	10,0 (5-22)	12,5 (5-22)	$H=3,768$; $p=0,288$
Cinsel istismar	5,0 (5-7)	5,0 (5-11)	5,0 (5-12)	6,0 (5-14)	$H=8,087$; $p=0,044^*$
İnkâr	11,0,0 (5-13)	10,0 (4-14)	9,0 (3-15)	9,0 (3-14)	$H=2,845$; $p=0,416$
Toplam	43,0 (37-55)	45,0 (35-68)	48,0 (38-90)	52,5 (38-83)	$H=10,646$; $p=0,014^*$

CTQ: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği; KB: kötü ben; ZB: zavallı ben. * $p < 0,05$; istatistiksel olarak anlamlı.

Tablo 6. Suç türünü yordayan multinomiyal lojistik regresyon analizi (referans kategori: kişilere yönelik saldırganlık ve şiddet suçları)

Yordayıcı	Mal varlığına ve Ekonomik Çıkara Karşı vs. Kişilerarası Saldırganlık			Kamu Düzenine ve Kurumsal İşleyişe Karşı vs. Kişilerarası Saldırganlık		
	B	OR (95% CI)	p	B	OR (95% CI)	p
Hastalık süresi	0,007	1,007 (0,922-1,099)	0,880	-0,031	0,970 (0,869-1,082)	0,584
Eğitim	-0,174	0,841 (0,623-1,134)	0,256	0,057	1,059 (0,815-1,375)	0,669
CTQ Toplam	-0,053	0,948 (0,871-1,032)	0,218	-0,009	0,991 (0,909-1,079)	0,833
Kişiselleştirme Yanlılığı	-3,544	0,029 (0,001-0,779)	0,035*	-2,461	0,085 (0,005-1,558)	0,097
İntihar girişimi	2,960	19,0289 (2,363-157,450)	0,006**	-18,641	Not interpretable	0,998
Sanrı alt tipi: Sınıflanamayan perseküsyon vs. KB	-0,246	0,782 (0,113-5,410)	0,803	-0,641	0,527 (0,077-3,627)	0,515
Sanrı alt tipi: ZB vs. KB	-1,392	0,249 (0,037-1,692)	0,155	-2,117	0,120 (0,008-1,828)	0,127
Medeni durum	-1,631	0,196 (0,034-1,133)	0,069	-1,888	0,151 (0,023-0,975)	0,047*

Model istatistikleri: $\chi^2(20)=40,704$, $p=0,004$; Nagelkerke $R^2=0,466$; McFadden $R^2=0,313$.

İntihar girişimi değişkenine ilişkin tahminler, bazı hücrelerdeki gözlem sayılarının düşük olması ve tam/yarı tam ayrışma (complete/quasi-complete separation) nedeniyle kararlı değildir.

CTQ: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği; KB: kötü ben; ZB: zavallı ben. * $p < 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı; ** $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı.

Çoklu lojistik regresyon analizinin sonuçları, referans kategori olarak kişilere yönelik saldırganlık ve şiddet suçları alınarak Tablo 6'da sunulmuştur. Kurulan model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ($\chi^2=40,70$; $p=0,004$) ve suç türündeki varyansın %46,6'sını açıklamıştır (Nagelkerke $R^2=0,466$).

Daha yüksek KY puanı, kişilere yönelik saldırganlık ve şiddet suçları grubuna kıyasla mal varlığına ve ekonomik çıkarlara karşı suçlar grubunda yer alma olasılığının daha düşük olmasıyla ilişkili bulunmuştur ($OR=0,029$; %95 GA= $0,001-0,779$; $p=0,035$). Buna karşılık, yaşam boyu intihar girişimi öyküsü bulunması, kişilere yönelik saldırganlık ve şiddet suçları grubuna kıyasla mal varlığına ve ekonomik çıkarlara karşı suçlar grubunda yer alma olasılığını anlamlı düzeyde artırmıştır ($OR=19,289$; %95 GA= $2,363-157,450$; $p=0,006$). Ayrıca, boşanmış katılımcılar referans alındığında, bekâr olmanın kişilere yönelik saldırganlık ve şiddet suçları grubuna kıyasla kamu düzenine ve kurumsal işleyişe karşı suçlar grubunda yer alma olasılığı ile daha düşük düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir ($OR=0,151$; %95 GA= $0,023-0,975$; $p=0,047$).

TARTIŞMA

Örneklemim sosyodemografik özellikleri, şizofreni tanılı bireylerde suç davranışını inceleyen önceki çalışmalarla benzerlik göstermekte olup, katılımcıların büyük çoğunluğunu erkek, bekâr ve çalışmayan bireyler oluşturmaktaydı (21). Ayrıca, örneklemimizde ZB ve KB alt tiplerinin dağılımı da önceki bulgularla uyumlu olup, ZB alt tipi KB alt tipine kıyasla belirgin olarak daha sık görülmüştür (12,22). Dikkat çekici olarak, katılımcılarımızın %87,5'inde perseküsyon sanrısı saptanmıştır. Bu belirti örüntüsünün, şizofrenide şiddet davranışı riskinde artış ile yineleyici biçimde ilişkilendirildiği bildirilmiştir (23).

Çalışmamıza yalnızca tedaviye uzun süredir düzenli uyum gösteren, adli psikiyatri polikliniklerindeki sosyal sükun durumu değerlendirmelerine düzenli olarak katılan ve CGI puanı 3'ün altında olan hastalar dâhil edilmiş olmasına rağmen, bazı katılımcılarda kalıntı sanrı belirtileri saptanmıştır. Bu bulgu, klinik açıdan stabil şizofreni hastalarında yeterli tedaviye uyum ve işlevsel stabiliteye rağmen, özellikle perseküsyon sanrıları olmak üzere kalıntı psikotik belirtilerin devam edebileceğini bildiren önceki çalışmalarla uyumludur. Ayrıca bu bulgu, ZB ve KB alt tiplerinin yalnızca akut psikotik belirtileri yansıtmadığı; benlik saygısı ve strese duyarlılıktaki değişimlerden de etkilendiği ve bu nedenle klinik açıdan stabil hastalarda da gözlenebildiği yönündeki önceki çalışmaları desteklemektedir (24). Bu tür kalıntı belirtilerin varlığı klinik açıdan önem taşımaktadır. Çünkü bu belirtiler, hastaların sosyal bilişini, kişilerarası etkileşimlerini ve potansiyel olarak suç davranışı riskini etkilemeye devam edebilir (25). Ayrıca, ZB ve KB grupları arasında sosyodemografik özellikler açısından anlamlı bir farklılık saptanmamış olması, bu iki alt tip arasındaki farklılıkların sosyodemografik ya da çevresel değişkenlerden değil; benlik değerlendirmesi, atıf biçimi ve hak edilmişlik inançlarına ilişkin fenomenolojik farklılıklardan kaynaklandığını gösteren önceki çalışmalarla da uyumludur (12,26,27). Örneklemimizde ZB alt tipinin daha baskın olması da, farklı örneklem ve kültürel bağlamlarda ZB paranoyasının KB paranoyasına göre daha sık görüldüğünü bildiren önceki araştırmaları desteklemektedir (28).

Örneklemimizde, perseküsyon sanrısı alt tipleri ile suç kategorileri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Benzer şekilde, toplam PaDS puanları da suç türleri arasında anlamlı farklılık göstermemiştir. Bu bulgular, perseküsyon düşüncelerinin algılanan tehdidi artırabilmesine karşın, sanrısız içeriğin tek başına suç davranışını öngörmede yeterli olmadığını düşündürmektedir. Ayrıca önceki çalışmalar, ZB ve KB ayırımının davranışsal ya da adli sonuçlardan ziyade benlik saygısı ve benlik değerlendirme süreçleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim ZB ve KB alt tiplerinin, açık davranışsal riskten çok duygusal ve bilişsel-duygusal mekanizmalarla daha yakından ilişkili olduğu bildirilmektedir

(12,26). Bununla birlikte, çalışmamızda özellikle KY puanlarının, kişilere yönelik saldırganlık ve şiddet suçları işleyen bireylerde kamu düzenine ve kurumsal işleyişe karşı suç işleyen bireylerle kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu gösterilmiştir. Zavallı ben ve KB alt tiplerini inceleyen deneysel çalışmalar da, düşmanlık ve kişilerarası tehdit algısıyla en güçlü biçimde ilişkili bilişsel mekanizmaların sanrısız içerikten ziyade kişiselleştirme ve içselleştirme yanlılıkları olduğunu göstermektedir (29). Ayrıca, KY açısından saptanan bu farklılık, olumsuz yaşantıları durumsal etkenlerden ziyade diğer kişilerin eylemlerine atfetmeye yönelik genel bilişsel eğilimin, bireyleri saldırgan davranışa yatkınlılaştırmada daha belirleyici bir rol oynayabileceğini düşündürmektedir.

Adli psikiyatri açısından değerlendirildiğinde, bu bulgular remisyon döneminde dahi önemini koruyan psikolojik etmenlere dikkat çekerek risk değerlendirme süreçlerine katkı sağlayabilir. Kişilere yönelik saldırganlık ve şiddet suçları işleyen bireylerde daha yüksek KY düzeylerinin saptanması, yalnızca akut psikotik belirtilerin değil, görece kalıcı atıf eğilimlerinin de riskle ilişkili davranışlarda rol oynayabileceğini düşündürmektedir. Benzer şekilde, çocukluk çağı travmaları ile intihar girişimi öyküsü arasındaki ilişki, rutin adli psikiyatrik değerlendirmelerde bireyin gelişimsel öyküsünün dikkate alınmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu bulguların tümü birlikte değerlendirildiğinde, yalnızca belirti şiddetinin ötesinde, risk değerlendirmesine katkı sağlayabilecek psikolojik örüntüleri ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Suç öyküsünün geriye dönük olarak elde edilmiş olması, sanrısız içerik ve bilişsel değişkenlerin ise remisyon döneminde değerlendirilmiş olması nedeniyle, bu ilişkiler dikkatle yorumlanmalıdır. Ayrıca çalışmanın kesitsel tasarımı, değişkenler arasındaki zamansal sıralama veya nedensellik ilişkisi hakkında çıkarım yapılmasına olanak vermemektedir. Bu nedenle elde edilen bulgular, sanrısız özellikler ile suç davranışı arasındaki doğrudan ilişkilerden ziyade, bu değişkenlerin aynı bireylerde birlikte görülme örüntülerini yansıtmaktadır.

Perseküsyon sanrısı olmayan katılımcılarla karşılaştırıldığında, ZB ve KB gruplarında duygusal istismar puanları anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, erken dönem travmatik yaşantıların perseküsyon düşüncelerinin gelişimine katkıda bulunabileceği yönündeki görüşü desteklemektedir (30). Bu ilişkinin, mağduriyet şemalarının ya da cezayı hak ettiğine ilişkin inançların içselleştirilmesi aracılığıyla ortaya çıkabileceği öne sürülmektedir (31,32). CTQ'nin belirli alt ölçeklerinde saptanan grup farklılıkları, çocukluk çağı olumsuz yaşantılarının perseküsyon düşünceleri bulunan bireylerde farklı bilişsel-duygusal örüntülerle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Her ne kadar çalışmanın kesitsel tasarımı gelişimsel mekanizmalar veya belirti temalarının oluşumuna ilişkin çıkarım yapılmasına olanak vermese de, elde edilen bulgular erken dönem olumsuz yaşantıların sanrı oluşumuyla ilişkili kalıcı şemaların gelişimine katkıda bulunabileceği görüşüyle uyumludur.

Sınıflandırmayan perseküsyon grubuyla karşılaştırıldığında, KB grubunda fiziksel ihmal puanları anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, farklı çocukluk çağı travması türlerinin perseküsyon sanrısı alt tiplerinin oluşumunda farklı etkiler gösterebileceğini düşündürmektedir. Çocukluk döneminde fiziksel ihmal; yetersiz bakım, temel gereksinimlerin karşılanmaması ve bağlanma figürlerinin duygusal açıdan erişilemez olması gibi yaşantıları içermektedir. Bu tür deneyimler, bireyin kendisini değersiz, kusurlu ya da kötü muameleyi hak eden biri olarak algılaması gibi olumsuz temel benlik inançlarının gelişimine zemin hazırlayabilir (33). Kötü ben paranoyası bağlamında, perseküsyon yaşantıları hak edilmiş bir ceza olarak yorumlanmakta olup, bu değerlendirme ihmal yaşantılarıyla ilişkili içselleştirilmiş şemalar tarafından pekiştiriliyor olabilir. Bu bulgu, özellikle KB paranoyasının; çocukluk çağı olumsuz yaşantıları, özellikle de ihmal, aşağılanma ve travmaya bağlı kendini suçlama şemaları ile ZB paranoyasına kıyasla daha güçlü ilişkiler gösterdiğini bildiren önceki çalışmalarla uyumludur (32,34).

Olumsuz durumsal atıf puanlarının sınıflandırılmayan perseküsyon grubunda, ZB ve KB gruplarına kıyasla daha yüksek bulunması, belirli atıf örüntülerinin sanrı alt tiplerine göre farklılık gösterebileceğini bildiren önceki çalışmalarla uyumludur (35). Bu bulgunun nedenleri kesin olarak açıklanamamakla birlikte, olası bir yorum, ZB ya da KB alt tipi ölçütlerini karşılamayan bireylerin daha heterojen atıf örüntülerine sahip olabileceğidir. Bu bireyler, olumsuz olayları tutarlı biçimde dışsal faillere atfetmekten (ZB) ya da bunları kendi hak edilmişlikleriyle açıklamaktan (KB) ziyade, durumsal açıklamalara daha fazla başvuruyor olabilirler. Bu bakış, perseküsyon sanrılarının heterojen bir yapıya sahip olduğu ve ZB ile KB alt tiplerinin sabit kategorilerden ziyade dinamik bilişsel profilleri yansıtabileceği görüşüyle de uyumludur (12,36). Bununla birlikte, bu yorum kesin bir çıkarım olarak değerlendirilmemeli ve gelecekte yapılacak boylamsal çalışmalarla sınanmalıdır.

Çoklu lojistik regresyon analizinden elde edilen bulgular, şizofreni tanılı bireylerde suç örüntülerinin anlaşılmasında atıf biçiminin, sanrısız içerikten daha açıklayıcı olabileceğini düşündürmektedir. Çocukluk çağı travmaları ve perseküsyon sanrısı alt tipleri suç davranışıyla ilişkili olası değişkenler olarak incelenmiş olmakla birlikte, diğer değişkenler için düzeltme yapıldıktan sonra bu değişkenlerin hiçbirisi suç kategorilerini bağımsız olarak ayırt edememiştir. Buna karşın, KY anlamlılığını korumuş ve olumsuz olayları diğer kişilerin eylemlerine atfetme eğiliminin, özellikle kişilerarası saldırganlıkla ilişkili olabileceğini göstermiştir (37,38). Bu durum, saldırgan tepkilerin yalnızca perseküsyon inançlarının varlığından değil, kişilerarası olayların nasıl yorumlandığından da etkilendiğini öne süren paranoya ve saldırganlığa ilişkin bilişsel modellerle uyumludur. Kişiselleştirmeye yönelik bir atıf biçimi, algılanan tehdit düzeyini artırabilir ve belirsiz durumların kasıtlı, düşmanca ya da tehlikeli olarak yorumlanma olasılığını yükseltebilir. Bu doğrultuda, KY'nin, perseküsyon sanrılarının fenomenolojik içeriğinden ziyade kişilerarası saldırganlığın temelinde yer alan daha yakın bir bilişsel mekanizmayı temsil ediyor olabileceği düşünülebilir. Regresyon modelinde ZB/KB alt tiplerinin anlamlı bir etki göstermemesi de bu yorumu desteklemektedir. Bu durum, perseküsyon düşüncelerinin adli psikiyatri açısından öneminin, bireyin maruz kaldığı perseküsyonu hak edilmiş ya da haksız olarak değerlendirmesinden çok, sosyal tehdit algısının hangi atıf süreçleri aracılığıyla yapılandırıldığıyla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, bazı suç kategorilerindeki katılımcı sayısının görece düşük olması nedeniyle, bu bulguların genellenebilirliğinin daha büyük ve gruplar arasında daha dengeli dağılıma sahip adli psikiyatri örneklemelerinde doğrulanması gerekmektedir.

Bu çalışmanın başlıca güçlü yönlerinden biri, şizofrenide suç davranışını yalnızca sanrısız içerik üzerinden değil, çocukluk çağı travmaları, atıf biçimleri ve intihar davranışını da bütüncül bir yaklaşımla birlikte değerlendirmesidir. Bu çok boyutlu yaklaşım, adli psikiyatrik riskin daha kapsamlı ve ayrıntılı biçimde anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Çalışmada, geçerliği gösterilmiş ölçüm araçlarının (CTQ-SF, IPSAQ-TR ve PaDS) kullanılması da yöntemsel sağlamlığı ve bulguların bilimsel güvenilirliğini artırmaktadır. Buna ek olarak, örneklem yüksek güvenilirlikli bir adli psikiyatri hastanesinden oluşturulmuş olması ve suç öykülerinin resmi kayıtlar aracılığıyla doğrulanmış olması, elde edilen verilerin güvenilirliğini artıran ve çalışmaya özgünlük kazandıran önemli özelliklerdir. Perseküsyon sanrılarının ZB ve KB alt tipleri temelinde değerlendirilmiş olması da, literatürde görece sınırlı düzeyde incelenmiş, klinik açıdan önemli bir boyutu ele alması bakımından çalışmanın güçlü yönlerinden biridir. Son olarak, yalnızca klinik belirti örüntülerini değil, bilişsel atıf örüntülerini ve travmatik yaşam yaşantılarını da birlikte değerlendirmesi, çalışmanın adli psikiyatride risk değerlendirmesine özgün ve klinik uygulamaya aktarılabilir katkılar sunmasını sağlamaktadır.

Çalışmanın bulguları yorumlanırken göz önünde bulundurulması gereken bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, çalışmanın kesitsel

tasarımı çocukluk çağı travmaları, atıf biçimleri, perseküsyon sanrısı alt tipleri ve suç davranışı arasındaki nedensel ilişkiler hakkında çıkarım yapılmasına olanak vermemektedir. İkinci olarak, çocukluk çağı travmaları ve atıf biçimi öz bildirim ölçekleriyle değerlendirilmiştir. Bu durum, geri çağırma yanlılığı, sosyal beğenirlik eğilimi ve adli psikiyatri ayaktan izlem hastalarının kendilerini daha olumlu sunma eğilimleri gibi etmenlerden etkilenmiş olabilir. Üçüncü olarak, PaDS'nin Türkçe formu daha önce resmi bir geçerlik ve güvenilirlik çalışmasından geçirilmemiştir. Her ne kadar mevcut örneklemde ölçeğin iç tutarlılığı değerlendirilmiş olsa da, kapsamlı bir geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının bulunmaması bulguların yorumlanmasını sınırlandırabilir.

Katılımcıların değerlendirmelerinin, tedaviye düzenli uyum gösterdikleri, adli psikiyatrik izlemlerine devam ettikleri ve remisyon döneminde bulundukları sırada yapılmış olması da bulguların suçun işlendiği döneme genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Suçun işlendiği dönemde akut psikotik belirtiler ve davranışsal disinhibisyonun daha belirgin rol oynamış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Buna karşılık, suçun işlendiği zamana daha yakın dönemde gerçekleştirilen prospektif değerlendirmeler veya zorunlu adli psikiyatri yatışı sırasında yapılan değerlendirmeler, psikopatoloji ile suç davranışı arasındaki ilişkinin daha güçlü biçimde ortaya konulmasına olanak sağlayabilir.

Çalışmanın bir diğer sınırlılığı, mal varlığına ve ekonomik çıkarılara karşı suçlar ile kamu düzenine ve kurumsal işleyişe karşı suçlar gruplarındaki katılımcı sayısının görece düşük olmasıdır. Her ne kadar multinomiyal lojistik regresyon analizinde medeni durum ve yaşam boyu intihar girişimi öyküsü anlamlı yordayıcılar olarak belirlenmiş olsa da, bu bulgular dikkatle yorumlanmalıdır. Alt gruplardaki sınırlı örneklem büyüklüğü, özellikle intihar girişimi değişkeni açısından parametre tahminlerinin kararlılığını azaltmış olabilir. Bu nedenle, söz konusu ilişkilerin genellenebilirliğinin ortaya konulabilmesi için daha büyük ve gruplar arasında daha dengeli dağılıma sahip adli psikiyatri örneklemelerinde yapılacak yineleme çalışmalarına gereksinim vardır.

Son olarak, bu çalışmada suç türünü yordamaya yönelik çok değişkenli modellerde değişkenler arasındaki olası etkileşim etkileri incelenmemiştir. Gelecekte yapılacak çalışmaların bu tür etkileşimleri değerlendirmesi, sanrılarının daha kapsamlı sınıflandırmalarını kullanması ve dürtüsellik ile saldırganlık gibi ek özellikleri modele dâhil etmesi; bireysel yatkınlıklar, bilişsel yanlılıklar ve çocukluk çağı travmalarının suç davranışını nasıl birlikte şekillendirdiğinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular şizofreni tanılı bireylerde suç örüntülerinin ayırt edilmesinde sanrısız içeriğin tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Çocukluk çağı travmaları ve perseküsyon sanrısı alt tipleri çeşitli klinik özelliklerle ilişkili bulunmakla birlikte, suç türüyle en güçlü ilişki gösteren değişken kişiselleştirme yanlılığı olmuştur. Bu bulgu, kişilerarası saldırganlığın anlaşılmasında atıf süreçlerinin önemine işaret etmektedir. Bulgularımız, perseküsyon düşüncelerinin adli psikiyatri açısından öneminin, fenomenolojik içeriğinden çok sosyal tehdidin hangi bilişsel mekanizmalar aracılığıyla yorumlandığına bağlı olabileceği görüşünü desteklemektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu çalışma, adli psikiyatri uygulamalarında yalnızca belirti içeriğine odaklanan değerlendirmelerin ötesine geçilmesi; atıf biçimleri, bilişsel yanlılıklar ve gelişimsel etmenleri de kapsayan çok boyutlu değerlendirme yaklaşımlarının önemini ortaya koymaktadır.

Etik Komite Onayı: Çalışma, Ankara Bilkent Şehir Hastanesi 2 Nolu Tıbbi Araştırmalar Bilimsel ve Etik Değerlendirme Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanmıştır (Karar No: TABED 2-25-892; Onay tarihi: 19.02.2025)

Bilgilendirilmiş Onam: Tüm katılımcılardan sözlü ve yazılı bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir- İBÇ; Tasarım- İBÇ; Denetleme- EG; Kaynaklar- İBÇ; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- İBÇ, BYG, EÖ, HÇ, BÇ, ŞG; Analiz ve/veya Yorum- İBÇ, HÇ, BÇ, ŞG; Literatür Taraması- İBÇ, BYG, EÖ; Yazıyı Yazan- İBÇ; Eleştirel İnceleme- BÇ, ŞG, EG.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek: Bu çalışma herhangi bir dış finansman almamıştır; tüm araştırma giderleri yazarlar tarafından karşılanmıştır.

Yapay Zeka Kullanımı: Yazar(lar), metnin anlaşılabilirliğini, özellikle dil düzenlemesi açısından artırmak için Üretken Yapay Zeka'nın kullanıldığını beyan eder(ler).

KAYNAKLAR

- Whiting D, Gulati G, Geddes JR, Fazel S. Association of schizophrenia spectrum disorders and violence perpetration in adults and adolescents from 15 countries: a systematic review and meta-analysis. *JAMA Psychiatry*. 2022;79:120–132. [Crossref]
- Whiting D, Lichtenstein P, Fazel S. Violence and mental disorders: a structured review of associations by individual diagnoses, risk factors, and risk assessment. *Lancet Psychiatry*. 2021;8:150–161. [Crossref]
- Witt K, van Dorn R, Fazel S. Risk factors for violence in psychosis: systematic review and meta-regression analysis of 110 studies. *PLoS One*. 2013;8:e55942. [Crossref]
- Short T, Thomas S, Mullen P, Ogloff JRP. Comparing violence in schizophrenia patients with and without comorbid substance-use disorders to community controls. *Acta Psychiatr Scand*. 2013;128:306–313. [Crossref]
- Inyang B, Gondal FJ, Abah GA, Minnal Dhandapani M, Manne M, Khanna M, et al. The role of childhood trauma in psychosis and schizophrenia: a systematic review. *Cureus*. 2022;14:e21466. [Crossref]
- Mauritz MW, Goossens PJJ, Draijer N, van Achterberg T. Prevalence of interpersonal trauma exposure and trauma-related disorders in severe mental illness. *Eur J Psychotraumatol*. 2013;4:e19985. [Crossref]
- Morgan C, Gayer-Anderson C. Childhood adversities and psychosis: evidence, challenges, implications. *World Psychiatry*. 2016;15:93–102. [Crossref]
- Sebalo I, Ireland JL, Chu S. The centrality of cognition and coping styles in driving aggressive responses. *Int J Law Psychiatry*. 2022;85:101842. [Crossref]
- Mehl S, Landsberg MW, Schmidt AC, Cabanis M, Bechdolf A, Herrlich J, et al. Why do bad things happen to me? Attributional style, depressed mood, and persecutory delusions in patients with schizophrenia. *Schizophr Bull*. 2014;40:1338–1346. [Crossref]
- Melo SS, Bentall RP. Poor me versus bad me paranoia: the association between self-beliefs and the instability of persecutory ideation. *Psychol Psychother*. 2013;86:146–163. [Crossref]
- Freeman D. Suspicious minds: the psychology of persecutory delusions. *Clin Psychol Rev*. 2007;27:425–457. [Crossref]
- Bernstein DP, Stein JA, Newcomb MD, Walker E, Pogge D, Ahluvalia T, et al. Development and validation of a brief screening version of the Childhood Trauma Questionnaire. *Child Abuse Negl*. 2003;27:169–190. [Crossref]
- Şar V, Öztürk E, İkikardeş E. Validity and reliability of the Turkish version of Childhood Trauma Questionnaire. *Türkiye Klinikleri J Med Sci*. 2012;32:1054–1063. [Crossref]
- Kinderman P, Bentall RP. A new measure of causal locus: the internal, personal and situational attributions questionnaire. *Pers Individ Dif*. 1996;20:261–264. [Crossref]
- Çakmak IB, Uygun Ş, Kar İ, Başkak B. IPSAQ-TR. İçsel, Kişisel ve Durumsal Atıflar Ölçeği'nin Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Derg*. 2025;36(Sp. 2):191. [Crossref]
- Melo S, Corcoran R, Shryane N, Bentall RP. The persecution and deservedness scale. *Psychol Psychother*. 2009;82:247–260. [Crossref]
- Freeman D, Garety PA. Comments on the content of persecutory delusions: does the definition need clarification? *Br J Clin Psychol*. 2000;39:407–414. [Crossref]
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. Türk Ceza Kanunu (Kanun No:5237). 12 Ekim 2004 tarihli Resmi Gazete. 2004; 25611.
- Sonnweber M, Lau S, Kirchbner J. Violent and non-violent offending in patients with schizophrenia: exploring influences and differences via machine learning. *Compr Psychiatry*. 2021;107:152238. [Crossref]
- Balcioğlu YH, Oncu F. Adaptation of the Turkish version of the Violence Profile for current offense to evaluate the violence severity of index offense. *Dusunen Adam*. 2021;34:315–317. [Crossref]
- Fleischman A, Werbeloff N, Yoffe R, Davidson M, Weiser M. Schizophrenia and violent crime: a population-based study. *Psychol Med*. 2014;44:3051–3057. [Crossref]
- Fornells-Ambrojo M, Garety PA. Bad me paranoia in early psychosis: a relatively rare phenomenon. *Br J Clin Psychol*. 2005;44:521–528. [Crossref]
- Lin R, Li Q, Liu Z, Zhong S, Huang Y, Cao H, et al. Risk factors for violent crime in patients with schizophrenia: a retrospective study. *Peer J*. 2024;12:e18014. [Crossref]
- Udachina A, Bentall RP, Varese F, Rowse G. Stress sensitivity in paranoia: poor-me paranoia protects against the unpleasant effects of social stress. *Psychol Med*. 2017;47:2834–2843. [Crossref]
- Bora E, Gökçen S, Kayahan B, Veznedaroglu B. Deficits of social-cognitive and social-perceptual aspects of theory of mind in remitted patients with schizophrenia: effect of residual symptoms. *J Nerv Ment Dis*. 2008;196:95–99. [Crossref]
- Morris E, Milner P, Trower P, Peters E. Clinical presentation and early care relationships in poor-me and bad-me paranoia. *Br J Clin Psychol*. 2011;50:211–216. [Crossref]
- Udachina A, Varese F, Oorschot M, Myin-Germeys I, Bentall RP. Dynamics of self-esteem in poor-me and bad-me paranoia. *J Nerv Ment Dis*. 2012;200:777–783. [Crossref]
- Doğan A, Çakmak IB, Bal NB, Kir Y, Baskak B. Deserved or undeserved? Paranoia subtypes as predictors of internalized stigma in schizophrenia. *Psychiatry Clin Psychopharmacol*. 2025;36:30–38. [Crossref]
- Bentall RP, Rowse G, Shryane N, Kinderman P, Howard R, Blackwood N, et al. The cognitive and affective structure of paranoid delusions: a transdiagnostic investigation of patients with schizophrenia spectrum disorders and depression. *Arch Gen Psychiatry*. 2009;66:236–247. [Crossref]
- Freeman D, Garety P. Advances in understanding and treating persecutory delusions: a review. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*. 2014;49:1179–1189. [Crossref]
- Smith B, Fowler DG, Freeman D, Bebbington P, Bashforth H, Garety P, et al. Emotion and psychosis: links between depression, self-esteem, negative schematic beliefs and delusions and hallucinations. *Schizophr Res*. 2006;86:181–188. [Crossref]
- Fornells-Ambrojo M, Garety PA. Understanding attributional biases, emotions and self-esteem in poor me paranoia: findings from an early psychosis sample. *Br J Clin Psychol*. 2009;48:141–162. [Crossref]
- Zhang H, Wang W, Liu S, Feng Y, Wei Q. A meta-analytic review of the impact of child maltreatment on self-esteem: 1981 to 2021. *Trauma Violence Abuse*. 2023;24:3398–3411. [Crossref]
- Melo SS, Bentall RP. Coping in subclinical paranoia: a two nations study. *Br J Clin Psychol*. 2010;49:407–420. [Crossref]
- Bentall RP, Kaney S, Dewey ME. Paranoia and social reasoning: an attribution theory analysis. *Br J Clin Psychol*. 1991;30:13–23. [Crossref]
- Melo SS, Taylor JL, Bentall RP. 'Poor me' versus 'bad me' paranoia and the instability of persecutory ideation. *Psychol Psychother*. 2006;79:271–287. [Crossref]
- Mallott MA, Stryker JST, Schmidt NB. Paranoia and social anxiety: predicting aggressive behavior. *Behav Ther*. 2024;55:825–838. [Crossref]
- Darrell-Berry H, Berry K, Buccci S. The relationship between paranoia and aggression in psychosis: a systematic review. *Schizophr Res*. 2016;172:169–176. [Crossref]